

України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 22.03.2019).

5. Оперативно-розшукова діяльність та негласні (слідчі) розшукові дії у схемах : посібник / Д. Й. Никифорчук, Л. М. Зима, О. С. Тарасенко та ін. ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 156 с.

6. Оперативно-розшукова діяльність : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук та ін. ; за ред. О. М. Джужа. Київ : Правова єдність, 2009. 310 с.

Одержано 26.03.2019

УДК 351.745.7

ІРИНА ІГОРІВНА ШИНКАРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів

факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ОСОБОЮ, РІЧЧЮ АБО МІСЦЕМ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день Україна знаходиться у стадії активних змін у зв'язку з переходом до європейських стандартів. На даний час був проведений перегляд та впровадження нових правових актів, що регламентують застосування негласних слідчих (розшукових) дій та безпосередньо спостереження за особою, реччю або місцем. Однак, слід зазначити, що аналогічні заходи знайшли своє відображення у правових актах зарубіжних країн та можуть бути впроваджені в Україні.

В Українському законодавстві вперше було визначені негласні слідчі (розшукові) дії у главі 21 КПК України та безпосередньо у ст. 269 було визначено спостереження за особою, реччю або місцем. Слід зазначити, що таким чином був легалізований традиційний оперативно-розшуковий захід – візуальне спостереження.

Запровадження означеної норми є закономірністю побудови Європейської моделі кримінального процесу та розвідувальної (оперативно-розшукової) діяльності. Ще у 2007 р. відділом стратегічних питань поліційної діяльності Управління Генерального Секретаря Організації з Безпеки та Співробітництва у Європі (ОБСЄ) підготовлено «Довідкове керівництво з кримінального судочинства», у якому визначено перелік спеціальних слідчих методів та прийомів, останні складаються з: спеціальних операцій включаючи впровадження, спостереження з елементами прослуховування та стеження, використання інформаторів, контрольованих поставок. Основною умовою використання ССМП є їх адекватність та відповідність загрозам та умовам забезпечення прав і свобод людини [1]. Внаслідок прийняття означених положень у 2002–2012 роках була проведена реформа процесуального та оперативно-розшукового законодавства у країнах пострадянського простору та Східної Європи [2].

У цей період в Молдові та Республіці Молдова був ухвалений Закон «Про спеціальну розшукову діяльність» та запроваджений відповідний розділ до КПК – «Спеціальна розшукова діяльність», в якому означений захід був визначений як візуальне спостереження та проводиться він з дозволу прокурора, а в українському законодавстві відповідна дія проводиться за ухвалою слідчого судді. До здобутків КПК Республіки Молдова відноситься стаття 138-1 «Трансграничний нагляд», яка визначає порядок здійснення на території іншої держави спостереження за особою, що імовірно брала участь в скоєнні злочину, що дозволяє запровадити екстрадицію особи, відносно якої є серйозні підстави вважати, що нагляд може дати можливість встановити особу або місцезнаходження передбачуваного учасника злочину, правомочні на підставі попереднього запиту про юридичну допомогу продовжити це спостереження на території Республіки Молдова [3].

Так стаття 160 КПК Литовської Республіки «Приховане спостереження» визначає, що слідчий суддя по клопотанню прокурора може призначити проведення стеження за особами, транспортними засобами або конкретними об'єктами. При чому особи, які проводили приховане спостереження, можуть допитуватися як свідки. Таким чином визначається легітимність отриманих результатів[3].

КПК Естонської Республіки має визначає зазначену дію як «Приховане спостереження» та представляє собою прихований збір порівняльних зразків і проведення попередніх оглядів, прихований огляд і заміна речей, що визначає право прокурора давати дозвіл на приховане спостереження за особами, речами або районами, при чому в ході проведення розшукових дій, інформація, яка збирається, у разі потреби, має бути записана на відео, сфотографована або іншим способом скопійована, записана [4].

Кримінально-процесуальне законодавство Латвійської Республіки передбачає дві окремі статті щодо регламентування спостереження за суб'єктами злочинної діяльності. Так ст. 223 КПК Республіки Латвія «Спостереження і стеження за особою» визначає, спостереження і стеження за особою без її відома та здійснюється на підставі постанови слідчого судді, якщо є данні вважати, що поведінка особи або його контакти з іншими особами можуть містити відомості про факти, що дозволять встановити обставини вчинення злочину. Означена норма визначає термін проведення спостереження до 30 діб, який слідчий суддя може продовжити, якщо це буде необхідно. При чому закон вимагає обов'язкове визначення у постанові слідчого судді право здійснювати спостереження і стеження за іншими особами, що контактували з об'єктом спостереження на строк до 48 годин [5]. Окремо у означеному Кодексі передбачена ст. 224 «Спостереження за предметом або місцем», яка визначає, що спостереження за предметом або місцем здійснюється за постановою слідчого судді, якщо є підстави вважати, що в результаті спостереження можуть бути отримані відомості про факти, що забезпечать встановлення обставин злочину.

Кримінальний процесуальний кодекс України визначає, що основними ознаками спостереження за особою, річчю або місцем, є:

- провадяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила неможливо отримати в інший спосіб;
- провадяться під час документування тяжких та особливо тяжких злочинів;
- об'єктами спостереження є особа її контакти, певні речі чи місця у публічно доступних місцях;
- полягає у візуальному спостереженні за зазначеними об'єктами або візуальному спостереженні з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження;
- спостереження за особою проводиться на підставі ухвали слідчого судді;
- у ст. 269 КПК України не визначено порядок санкціонування за річу або місцем;
- стосовно спостереження за річчю або місцем діє ч. 3, ст. 246 КПК України, яка визначає, що рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор.

Висновок. З означеного можемо констатувати, що правова база використання спостереження під час кримінального провадження не повною мірою відповідає вимогам забезпечення прав і свобод людини, а саме не передбачено конкретний термін проведення спостереження за об'єктом та його контактами, відсутня конкретизація суб'єктів-виконавців та злочинів відносно, яких під час досудового розслідування, слідчі конкретного органу можуть використовувати спостереження. Також можна використати зарубіжний досвід та запропонувати спростити отримання дозволу на проведення спостереження надавши це право прокурору та визначити конкретний термін проведення спостереження за особами з якими контактує розроблювана особа, усунення означених чинників можливо за рахунок внесення змін у ст. 269 КПК України.

Список бібліографічних посилань

1. Справочное руководство по уголовному судопроизводству // ОБСЕ : офіц. сайт. URL: <https://www.osce.org/ru/cio/29044?download=true> (дата звернення: 23.03.2019).
2. Правовое регулирование специальных (тайных) следственных действий в постсоветских странах: аналит. обзор / подготов. А. Банчуком. Бишкек : ООН, 2014. 84 с.
3. Cod de Procedură Penală a Republicii Moldova. URL: <http://lex.justice.md/md/326970> (дата звернення: 23.03.2019). Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Молдова від 14.03.2003 № 122-XV зі змін та допов. станом на 28.07.2016.
4. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонской Республики от 12.02.2003 : с изм. и доп. по состоянию на 01.07.2016. URL: <https://v1.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/ugolovno-processualnyy-kodeks> (дата звернення: 23.03.2019).
5. Kriminālprocesa likums. URL: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820> (дата звернення: 23.03.2019). Закон Латвійської Республіки про кримінальне судочинство.

Одержано 26.03.2019